

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

I. МЕТА І ЗАВДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Вивчення навчальної дисципліни «Культурологія» спрямовано на забезпечення всебічної підготовки студентів, формування принципів консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури. Згідно з цим вивчення дисципліни «Культурологія» сприяє розвитку і захисту здобутків культури, а глибоке опанування її цінностей є обов'язком громадянина, неодмінною умовою успішної діяльності фахівця будь-якого профілю. Згідно зі стандартами МОН України дисципліна «Культурологія» вивчається в обсязі 1 кредиту (54 години).

Мета вивчення даної дисципліни:

- надати уявлення про сутність та особливості розвитку історико-культурних епох;
- скласти уявлення про системний взаємозв'язок усіх складових культури;
- засвоїти світоглядну специфіку культурних парадигм європейського простору;
- сформувати художній смак і здатність до естетичної самооцінки;
- навчити формуванню загальнолюдських духовних цінностей та абстрактному мисленню через ознайомлення з головними досягненнями світової культури, розкриття значущості,
- виховати відчуття пошани до багатомірності й різноманітності вітчизняної культури.

Завдання дисципліни – формування високоестетичної та всебічно розвинутої свідомості, через ознайомлення студентів з основними темами, проблемами, поняттями, категоріями й напрямками західної і вітчизняної культури.

Після вивчення дисципліни студент повинен

ЗНАТИ:

- основні світоглядні концепти історичних періодів європейської культури;
- специфічні риси та етапи розвитку української культури;
- культурологічні концепції та їх основні категорії;
- провідні художні стилі й напрямки європейського мистецтва;
- жанри і види світового мистецтва;
- визначальні для розвитку людства досягнення європейської та вітчизняної культури у сфері науки, політики, мистецтва, релігії;

УМІТИ:

- виявляти сутнісні явища у світоглядних парадигмах європейської та вітчизняної культур;
- визначати характерні риси художніх напрямків і стилів;
- орієнтуватися в часових та географічних межах культурних епох;
- використовувати культурологічні знання у формуванні сучасного світогляду;
- формувати духовні пріоритети особистості на підставі культурного досвіду минулого;
- використовувати специфічні риси вітчизняної культури в патріотичних цілях здійснення неповторного та самоцінного характеру іміджу України.

I. ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ «КУЛЬТУРОЛОГІЯ»

Тема 1. Сутність феномену культури

Багатомовність поняття “культура”. Сутність феномену культури. Структура культури, її види і форми. Функції культури. Культура як феномен суспільного розвитку. Періодизація світового культурно-історичного процесу. Єдність і особливість матеріальної та духовної культури. Основні різновиди духовної культури та їх взаємозв'язок. Художня культура, її види і форми.

Тема 2. Культура доісторичного суспільства

Духовна сутність людини. Первісні форми її існування. Археологічна класифікація найдавніших етапів історії людства. Особливості первісного світосприймання: тотемізм, утилітарність, єдність свідомості та природи. Культура і культ. Родові відносини та племінна організація. Роль праці в процесі становлення людини. Синкретизм світової культури. Міф як перша форма духовного освоєння світу. Міфологічний світогляд та його відбиття в пам'ятках світової культури. Формування основ держави й виникнення перших цивілізацій.

Тема 3. Культура стародавнього Сходу

Міфологічне світосприймання народів стародавніх цивілізацій. Культура стародавнього Межиріччя. Країни Шумер, Аккад, Ашур, Елам, Урарту. Виникнення суспільства на чолі з Лугалем. Високий рівень будівничого ремесла. Клінопис та запис музики. Розвиток месопотамської літератури. Міф про Гельгамеша. Правління Саргона в Аккадах. Розквіт Вавилону, правління Хаммурапі. Виникнення Ассирійського царства та його володіння. Фінікійський алфавіт. Перша бібліотека (Ашурбаніпала). Народи стародавньої Палестини. Перші єврейські царі та пророки. Поява Біблії.

Культура стародавнього Єгипту. Заупокійний культ як основа світогляду єгиптянина. Особливості релігійних уявлень: анімізм, тотемізм, язичництво. Пантеон божеств. Єгипетська міфологія. Містерія. Охоронці

окультних знань – жреці та фараони. Особливості побудови суспільства і держави. Піраміди та храми. Скульптура і рельєф. Закат фараонів та втрата стародавньо- єгипетською державою політичної і культурної самостійності.

Стародавня Індія. Релігійно-філософська доктрина брахманізму та індуїзму як основа світогляду стародавніх індійців. “Веди” – пам'ятка давньоіндійської релігії та літератури. Виникнення індійської писемності й літератури. Землеробство, скотарство, ремесла.

Стародавній Китай. Культурна єдність китайської цивілізації. Даосизм. Культ неба, сакралізація і приємність влади. Синтез архаїчної культури, первісних магічних обрядів та нової раціональності. Велика Китайська стіна і великий шовковий шлях. Конфуцій та його вчення. Династія Хань, розпад імперії.

Тема 4. Антична культура

Основні етапи розвитку античної Греції (архаїка, класика, еллінізм). Особливості світорозуміння стародавнього грека: раціональний підхід до світорозуміння; космологічність; емоційно-естетичне світорозуміння, антропоморфність. Культ гармонійної людини. Міфологія, філософія та наука стародавньої Греції. Політеїзм як основа релігійно-ідеологічних уявлень громадянина стародавнього грецького поліса. Реалізм, краса, величність і гармонійна досконалість людини – головні риси архітектури та скульптури у стародавньої Греції. Вазопис. Головні архітектурні ордери. “Золоте січіння”. Музика Стародавньої Греції. Народження трагедії з хорової музики. Класична комедія.

Культура античного Риму. Демократична форма суспільства. Боротьба патриціїв і плебеїв. Патріотизм, мужність, вірність, достоїнство – основа системи цінностей стародавнього римлянина. Культура ельтрусків. Відмінність римської культури від грецької. Нові форми та жанри, що виникли у римській архітектурі й скульптурі. Відбиття політичних і економічних змін у мистецтві та філософії.

Виникнення християнства й боротьба проти нього. Розпад на Західну та Східну імперії. Зміни в духовній культурі. Занепад Західної Римської імперії і кінець античності.

Тема 5. Культура західноєвропейського Середньовіччя

Християнство як основа сакрального світосприймання людини середньовіччя. Протилежність античної естетики. Розквіт теології. Середньовічна наука (алхімія).

Зародження нових класових відносин на території Європи, утворення держав. Сутність феодального господарського устрою. Поява перших міст. Особливості середньовічної міської культури. Боротьба світської і духовної влади. Жанри релігійної літератури. Виникнення рицарських орденів. Куртуазна поезія та музика. Канони середньовічного живопису. Романський і готичний стилі. Елементи вільнодумства в народній культурі середньовіччя. Утворення інквізиції. Європейська реформація.

Тема 6. Культура Візантії та стародавньої Русі

Візантійська імперія. Розкол церкви. Константинополь – центр православного християнства. Естетика понадемоційного споглядання і духовної зосередженості візантійського мистецтва. Православні канони іконопису. Основні іконографічні типи зображення святих. Техніка смальти. Візантійські основи православного символізму в храмобудівництві. Релігійні жанри візантійської літератури та музики.

Язичницький світогляд стародавніх слов'ян. Візантія та Русь. Культурні реформи. Давньоруська література. Неповторність давньоруської храмової архітектури. Володимирська, суздальська і новгородська школи у мистецтві Стародавньої Русі. Іконопис як специфічне російське явище середньовічного мистецтва. Символізм православного іконостасу. Творчість Ф. Грека та А. Рубльова. Мистецтво Москви. Шатрова архітектура. Мистецтво книги та мініатюри.

Тема 7. Культура європейського Відродження

Наукові відкриття та зміна світогляду. Успіхи в галузі астрономії, географії, анатомії, математики. Бурхливий розвиток торгівлі, промисловості (мануфактури), банківської діяльності. Народження буржуазії. Відродження античного антропоцентричного світосприймання. Відкриття в Європі скарбів античної культури. Зародження ідей гуманізму. Видатні гуманісти епохи Відродження.

Південне Відродження – італійське мистецтво. Ідеальне уявлення про гармонійну особистість. Флоренція – батьківщина Відродження. Досягнення художньої літератури доби Ренесансу. Нові жанри мистецтва. Поява світських жанрів у літературі. Музика Відродження. Поява опери. Образотворче мистецтво. Поява соціальних утопій. Розвиток природничих наук.

Особливості розвитку північного Відродження. Відмінність його від південного. Мистецтво живопису північного Відродження.

Тема 8. Культура Нового часу

Розвиток капіталістичних відносин у Західній Європі. Формування європейських націй. Розвиток виробництва, утвердження механістичного та раціоналістичного світогляду. Реформація і становлення культури Нового часу. Стильові та жанрові особливості мистецтва барокко, рококо. Становлення принципів реалізму у всіх напрямках культури. Реалістичний театр. “Золотий вік” іспанського живопису. Фламандська школа реалістичного живопису. Мистецтво Голландії. Пантеїстичні ідеї в науці, філософії, мистецтві.

XVIII століття – епоха Просвітництва. Криза французької монархії та становлення ідеології Просвітництва. Академії та університети Європи. Основні риси класицизму. “Віденська класична школа”. Англійський портрет. Архітектура палаців і парків. Франція – центр Просвітництва.

Політична спрямованість Просвітництва. Суперечливий характер французької буржуазної революції.

XIX століття – розквіт та початок кризи раціоналізму. Технократизм. Відображення революційних подій XVIII століття у суспільній свідомості. Виникнення романтизму. Розвиток поезії та музики. Національні музичні школи. Французький символізм у поезії. “Срібний вік” російської поезії. Ірраціоналізм як основа нового світосприймання.

Тема 9. Культура XX століття

Світова наукова цілісність XX століття. Сутність універсалізму сучасного гуманізму. Глобальна криза техногенного суспільства. Космічність людського буття як світоглядні принципи російського космізму. Інформаційна культура.

Світоглядна основа модерністського мистецтва. Різноманіття видів і форм художньої культури модернізму. Створення синтетичних форм мистецтва. Друга світова війна та розвиток культури. Проблема тоталітарного мистецтва. Постмодернізм: поглиблення естетичних експериментів XX століття. Масова та елітарна музика. Мистецтво поп-арту. Гіперреалізм, фотореалізм, боді-арт. Перспективи розвитку мистецтва XXI століття.

Тема 10. Національна своєрідність української культури

Характерні риси язичницької культури південно-східних слов'ян. Культура скіфів. Запровадження християнства та його вплив на культуру Київської Русі. Загальна характеристика церковної і світської літератури. Українська освіта, наука і художня культура в історичних умовах XIV-XVII ст. Дерев'яне будівництво. Храм як естетична система. “Українське барокко”. Києво-Могилянська академія – центр вітчизняної культури. Література і мистецтво України в боротьбі за духовне й національне відродження українського народу в кінці XVIII – першій половині XIX століття. Український романтизм. Розквіт українського реалістичного театру. Розвиток української самосвідомості та формування центрів культури. Піднесення української культури у 20-х роках XX століття. Руйнація духовної культури України в період сталінських репресій. Культура України радянських часів. Шляхи відродження національної культури України.

III. ПИТАННЯ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ЗАЛІК

1. Сутність і функції культури. Структура культури, її види та форми.
2. Загальна характеристика культури первісного суспільства.
3. Культура Стародавньої Індії та Китаю.
4. Культура Стародавнього Єгипту та Межиріччя.

5. Культура Стародавньої Греції та Риму.
6. Культура середньовічної Візантії та Стародавньої Русі.
7. Середньовічна культура Західної Європи.
8. Культура доби Відродження: досягнення в галузі освіти, науки і техніки.
9. Реформація і становлення культури Нового часу.
10. Культура епохи Просвітництва: ідеї просвітництва в літературі; стильові особливості в мистецтві.
11. Класицизм та реалізм у європейській культурі XVIII–XIX століть.
12. Загальна характеристика європейського та вітчизняного романтизму.
13. Причини появи й основні риси модернізму в західноєвропейській та вітчизняній культурі XX ст.
14. Культура Київської Русі.
15. Києво-Могилянська академія і її роль в історії української та російської культури.
16. Український культурний ренесанс 20-х років XX ст. та його незавершеність.
17. Становлення і розвиток кіно й телемистецтва в кінці XIX та у XX століттях.

IV. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Гуревич П.Я. Культурологія. – М.: Знание, 1996. – 124 с.
2. Борев Ю. Б. Естетика. – М.: Политиздат, 1988. – 496 с.
3. Грищенко В.С. Людина і культура: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2000. – 368 с.
4. Естетика: Підручник / За заг. ред. Л.Т. Левчука. – К.: Вища шк., 2006. – 431 с.
5. Історія української культури / За заг. ред. І. Крип'якевича. – К.: Либідь, 1994. – 565 с.
6. Культурологія в вопросах и ответах: Учебн. пособие. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1999. – 608 с.
7. Культурологія: Учебн. пособие / Под ред. А.А. Радугина. – М.: Центр, 1999. – 304 с.
8. Лосєв І.В. Історія і теорія світової культури: європейський контекст: Навч. посібник. – К.: Либідь, 1995. – 224 с.
9. Розин В.М. Введение в культурологию. – М.: ИНФА-М-ФОРУМ, 1998. – 221 с.
10. Учебный курс по культурологии. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1999. – 576 с.
11. Шимунек Е. Эстетика и всеобщая теория искусств. – М.: Знание, 1980. – 324 с.
12. Щербаківський В.М. Українське мистецтво. – К.: Освіта, 1995. – 268 с.
13. Эстетика: Словар / Под ред. А.А. Беляева. – М.: Политиздат, 1989. – 447 с.